

Matyaszewski, Mariusz

Wyniki nadzorów archeologicznych przeprowadzonych w obrębie ulic Łopacińskiego i Radziszewskiego w Lublinie

Archeologia Polski Środkowowschodniej 5, 169-172

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARIUSZ MATYASZEWSKI

WYNIKI NADZORÓW ARCHEOLOGICZNYCH PRZEPROWADZONYCH W OBRĘBIE ULIC ŁOPACIŃSKIEGO I RADZISZEWSKIEGO W LUBLINIE

W październiku 1999 roku, inwestor prac realizowanych w związku z montażem pod ziemią linii kablowych średniego napięcia, poinformował Służbę Ochrony Zabytków o odkryciu murów w ulicy Radziszewskiego. Lokalizacja relikwów w niewielkiej odległości od kościoła akademickiego, wzniesionego zapewne w miejscu XV wiecznej świątyni, oraz w pobliżu XVII wiecznych zabudowań klasztornych, spowodowała, iż podjęto decyzję o prowadzeniu nadzorów archeologicznych nad wykonywanymi pracami ziemnymi (M. Matyaszewski 1999 a).

W świetle wykopu, o średniej szerokości i głębokości sięgającej 1 m, odsłonięto na wysokości kościoła relikty dwóch murów ceglanych, o przebiegu zgodnym z osią podłużną świątyni, tj. kierunkiem E-W (ryc. 1). Stanowiły one dolne partie równoległych ścian jednego budynku, o całkowitej szerokości 4,8 m i długości co najmniej 22 m (ryc. 2). Wewnętrzne powierzchnie murów (o grubości 0,9 m), tworzyły dobrze wypracowane, częściowo pokryte tynkiem wapiennym lica, natomiast od strony zewnętrznej materiał budowlany ułożony był dość niestarannie. Różnica w sposobie formowania wyróżnionych partii murów wynikała z pełnionych przez nie funkcji – od strony wewnętrznej tworzyły one ściany pomieszczenia piwnicznego budynku (o szerokości 3 m), zaś od zewnątrz wyłącznie fundament zagłębiony w lesie calcowym (ryc. 2: profil P1-P2). W wyróżnionym murze 1, od strony północnej, zarejestrowano naprzemienny układ cegieł (rząd „główek”, rząd „wozówek”), zaś w murze 2, od strony południowej, niemal wyłącznie „główkowy”. Materiał budowlany spojony był zaprawą wapienno-piaskową.

W celu ustalenia poziomu posadowienia relikwów, wykonano styczny do wewnętrznej lica jednego z nich dodatkowy wykop sondażowy. Stwierdzono, iż dolna część muru uformowana została w rodzaj niewielkiej odsadzki, ponad krawędzią której ułożony był bruk kamienny stanowiący poziom użytkowy pomieszczenia piwnicznego budynku (ryc. 2: przekrój pionowy X-Y). Stopa fundamentowa muru znajdowała się na głębokości 2,1 m (poziom 201,70 m n.p.m.). Z wypełniska obiektu (ryc. 2: profil P1-P2, warstwa 4), pozyskano kilkadziesiąt ułamków naczyń glinianych i szklanych o cechach technologicznych i morfologicznych charakterystycznych dla wieku XIX, oraz militaria w postaci kilkunastu zachowanych w całości bądź fragmentarycznie łusek karabi-

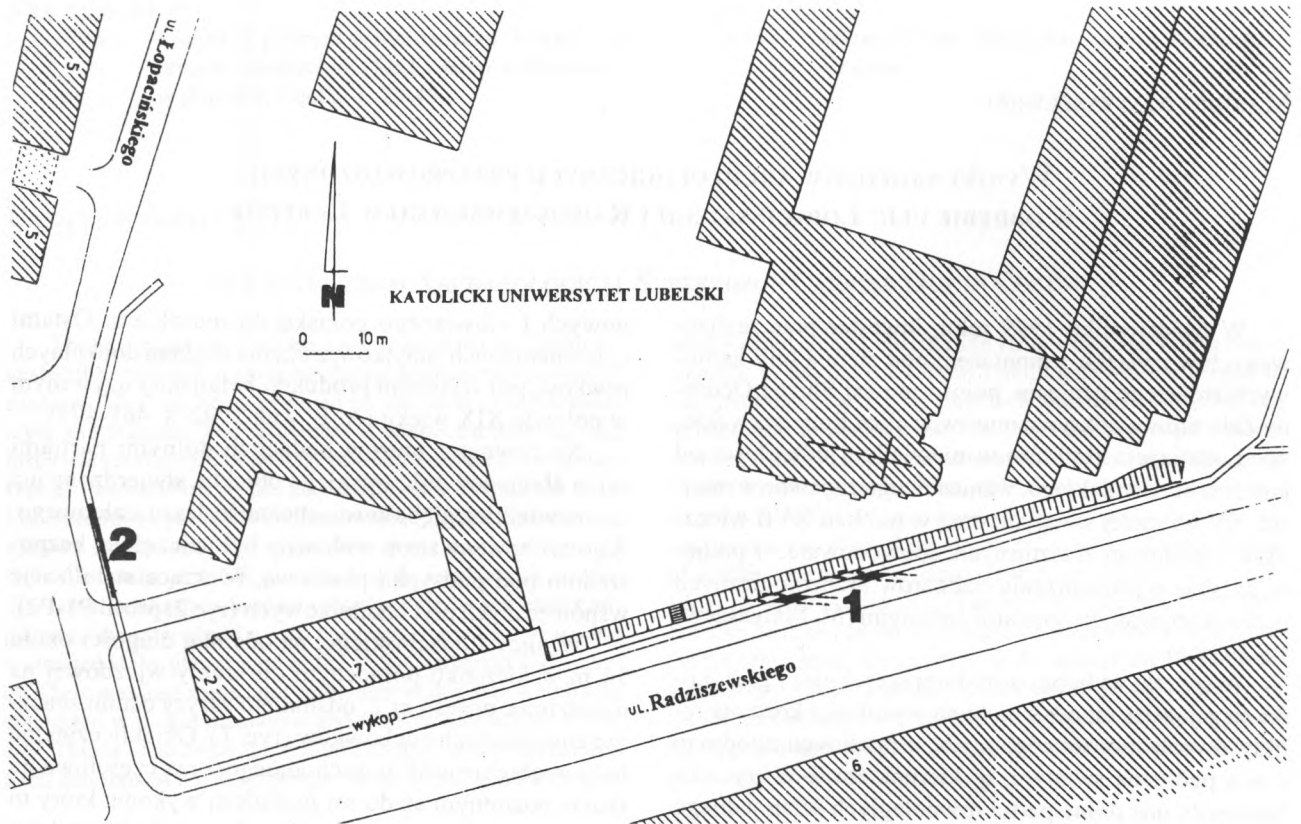
nowych i ołowianego pocisku do muszketu. Ostatni z wymienionych zabytków, z trzema rzędami dookólnych rowków, jest wyrobem produkcji belgijskiej używanym w połowie XIX wieku (A. B. Żuk 1992, s. 461-471).

Na zewnątrz murów będących dolnymi partiami ścian długiego i dość wąskiego obiektu, stwierdzono już na niewielkiej głębokości obecność lessu calcowego. Jego zachowany strop widoczny był najczęściej bezpośrednio pod podsypką piaskową, tworzącą stabilizację współczesnych płyt chodnikowych (ryc. 2: profil P1-P2).

W ulicy Łopacińskiego, na odcinku długości około 14 m w kierunku północnym od bramy wjazdowej na dziedziniec posesji nr 2, odsłonięto zarysy ośmiu znacznie zniszczonych pochówków (ryc. 1). Obiekty czytelne były w obrębie profilu wschodniego, oraz częściowo na rzucie poziomym aż do osi podłużnej wykopu, który to obszar zniszczony został wąskim wkopem pod wcześniej montowaną instalację elektryczną. Pochówki orientowane były na osi E-W, zaś ich szerokość mierzyła od 0,7 do 1 m. W obrębie skrajnego – południowego, zarejestrowano zarys trumny zachowanej już tylko w postaci spróchniałego drewna.

Teren objęty nadzorami archeologicznymi znajduje się w obrębie historycznych Rur Brygidzkowskich, których obszar odpowiadał zawartemu między dzisiejszymi ulicami Głęboką od południa i Popiełuszki od północy, sięgając od wschodu granic obecnego Śródmieścia, zaś od zachodu Helenowa, Sławina i Sławinka. Najstarsze znane informacje które można odnieść do zabudowy występującej na terenach należących w XV-XVII wieku do kościoła Brygidek, dotyczą drewnianego kościoła św. Krzyża wzniesionego w 1434 roku przez kupca gdańskiego Henryka. Jak podają źródła archiwalne, znajdował się on w pobliżu traktu wiodącego w kierunku Bełżyc i Kazimierza, którego odcinek utożsamiany jest z przebiegiem obecnej ulicy Radziszewskiego. Między rokiem 1603 a 1623, zapewne w miejscu drewnianego kościoła, wzniesiona została murowana świątynia. W końcu XVII wieku stała się ona własnością dominikanów obserwantów. Zakonnicy opuścili klasztor znajdujący się przy kościele w roku 1800 – uległ on wtedy kasacji i został adaptowany (do roku 1809) na cele wojskowe (J. A. Wadowski 1907, s. 502-510).

Odsłonięte w wykopie przy ulicy Radziszewskiego mury interpretować można jako relikty podpiwniczonego budynku koszarowego, wchodzącego w skład tzw.

Ryc. 1. Lokalizacja odkryć w wykopie pod montowane linie kablowe w ulicach Łopacińskiego i Radziszewskiego w Lublinie. 1 – relikty murów, 2 – relikty pochówków.

Koszar Świętokrzyskich. O takiej funkcji obiektu świadczyć mogą:

1. proporcje budynku,
2. analiza porównawcza reliktyw murów z obiektem widocznym na planie z roku 1870,
3. chronologia jak i charakter części zabytków ruchomych pozyskanych z wnętrza dawnego budynku.

Na młodszym planie miasta z roku 1912, wykonanym jeszcze przed wytrasowaniem ulicy Radziszewskiego (pierwotnie Aleja Zgody), nie widać już wspomnianego budynku. Wydaje się, iż stan taki nie był spowodowany schematycznością sporządzonego dokumentu (są na nim zaznaczone podobnej wielkości i tożsamej funkcji obiekty wojskowe), lecz zapewne wcześniejszą likwidacją budynku. Najprawdopodobniej więc powstał on po roku 1809, zaś uległ rozbiórce jeszcze przed 1912.

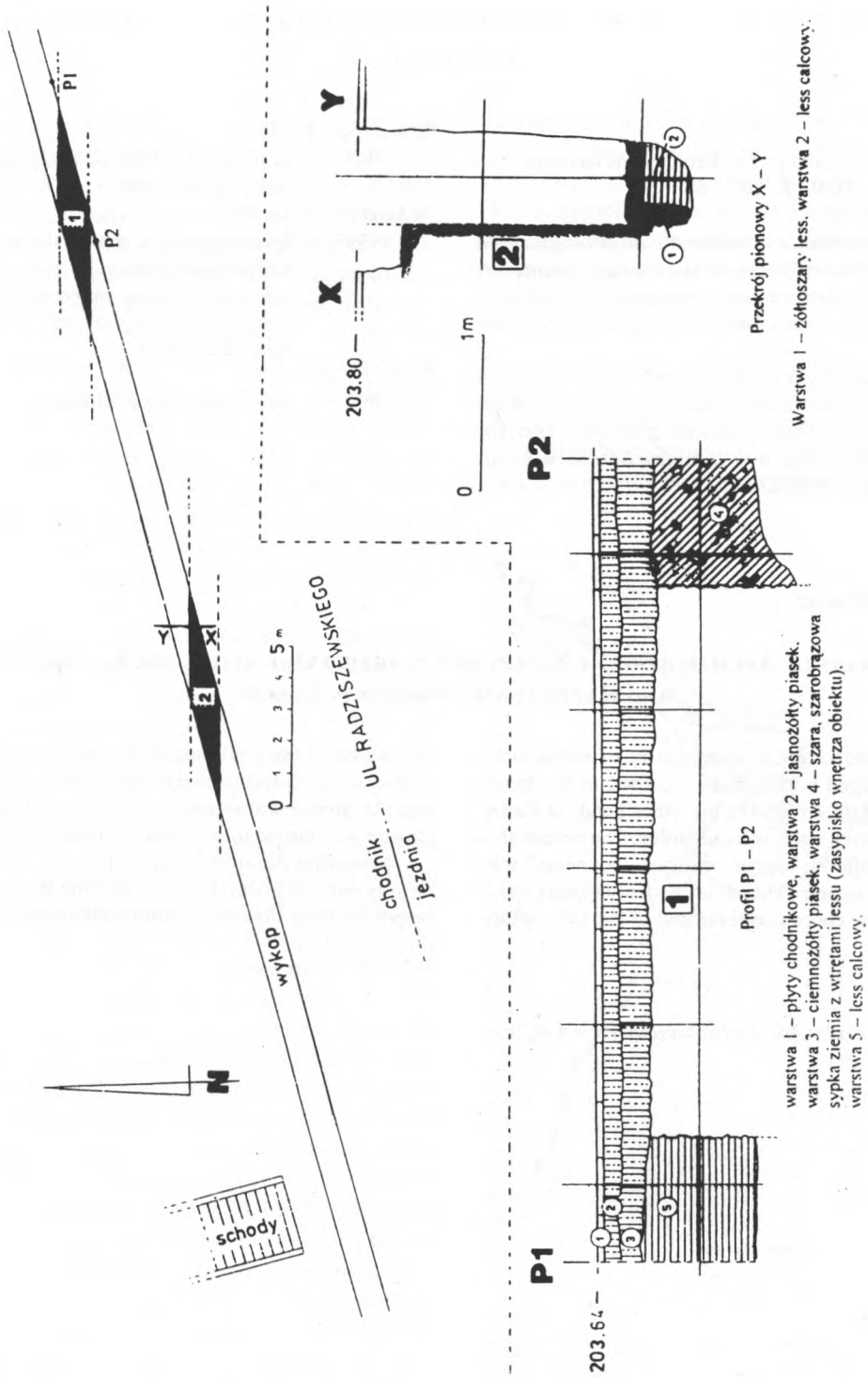
Ze względów technicznych (niemożliwe wygięcie przewodów i przeprowadzenie ich pod stopami fundamentowymi murów), relikty odsłonięte w świetle wykopu uległy likwidacji.

Fragmentarycznie zachowane groby przy ulicy Łopacińskiego, interpretować można jako pozostałości pochówków dawnego cmentarza, przy nieistniejącym a pochodzącym zapewne z XV wieku kościele św Krzyża. Kres użytkowania nekropolii należałoby wiązać z zarzą-

dzeniem władz austriackich z roku 1795, zabraniających grzebania ciał zmarłych w mieście, zarówno w podziemiach kościelnych, jak i na cmentarzach przy świątyniach. Odsłonięte w obrębie wykopu relikty pochówków mogły też być skrajnymi mogiłami cmentarza, o czym świadczył fakt występowania na ich poziomie, w części zachodniej odkrywki, już wyłącznie nienaruszonego lesu calcowego.

W wyniku wcześniej prowadzonych nadzorów archeologicznych w pobliżu wyżej opisanego miejsca, zarejestrowano ślady kilku innych pochówków. Chronologię jednego z grobów, na podstawie wyposażenia zmarłego, określono na okres od końca XVII do początku XVIII wieku (D. Włodarczyk 1999, s.13, fot. 14 i 15).

Nadmienić należy, iż od momentu adaptacji części zabudowań poklasztornych na austriacki szpital wojskowy, teren dawnego cmentarza przykościelnego został co najmniej od strony południowo zachodniej powtórnie użytkowany. Na miejscu dzisiejszego południowego skrzydła konwiktów, dobudowanego już po II wojnie światowej, jeszcze do 1939 roku wyraźnie były zachowane szeregi ziemnych mogił. Przy części z nich stały niskie krzyże z tabliczkami z napisami w języku rosyjskim i przytwierdzonymi do nich krucyfikami, najprawdopodobniej odlanymi z brązu. Trudno jest więc dziś jedno-

Ryc. 2. Profil P1-P2 i przekrój X-Y zarejestrowane w obrębie odcinka wykopu w ulicy Radziszewskiego w Lublinie w rejonie odkrytych relikwów murów.

znacznie określić z jakiego czasu pochodzą pochówki rejestrowane od końca lat 40-tych w ulicy Łopacińskiego (L. Gajewski 1951).

Powyższe odkrycia jak i dokonane w obrębie kopca na terenie Ogrodu Saskiego (M. Matyaszewski 1999b),

dowodzą konieczności rozszerzenia strefy ochrony konserwatorskiej Lublina, kończącej się obecnie w tej części miasta na jego ostatniej linii obrony z lat 1670, a więc wzdłuż obecnej ulicy Lipowej i wschodniej krawędzi Ogrodu Saskiego.

LITERATURA

- Gajewski L.
1951 Ciekawe odkrycie archeologiczne na terenie Lublina, ZOW, R. 20, s. 66.
- Matyaszewski M.
1999a *Sprawozdanie z nadzorów archeologicznych nad pracami ziemnymi związanymi z montażem linii kablowych średniego napięcia w ulicach Łopacińskiego i Radziszewskiego*, mps SOZ Lublin.
1999b *Sprawozdanie z nadzoru archeologicznego nad pracami ziemnymi związanymi z wykonywaniem ekspertyzy konstrukcyjno-geotechnicznej kapliczki na kopcu w Ogrodzie Saskim w Lublinie*, mps SOZ Lublin.
- Wadowski J. A.,
1907 *Kościół lubelskie na podstawie źródeł archiwalnych*, Kraków.
- Włodarczyk D.
1999 *Sprawozdanie z nadzorów archeologicznych nad pracami ziemnymi związanymi z budową sali gimnastycznej na terenie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego przy Al. Racławickich 14*, mps SOZ Lublin.
- Żuk A. B.
1992 *Стрелковое оружие*, Moskwa.

MARIUSZ MATYASZEWSKI

RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL SUPERVISION CARRIED OUT WITHIN THE ŁOPACIŃSKI AND RADZISZEWSKI STREETS IN LUBLIN

During the archaeological supervision of earthworks, 8 considerably damaged burials were recorded in the trench close to the Łopaciński street. On the other hand, at Radziszewski street, two brick walls were recorded. The burials should be associated with the former cemetery (connected with the non-existing 15th century church of the Holy Cross) which functioned around the church until the end of the 18th century.

The relics of the walls might be interpreted as remnants of barracks, which had formerly functioned as a cloister of observant Dominicans attached to the above-mentioned church. The cloister was turned into military barracks in 1800.

Numerous discoveries made in recent years in this part of the city prove the necessity of extending the area which should be protected by the conservation authorities of Lublin.

Pracownia Badań i Nadzorów Archeologicznych w Lublinie